

The Role of Oqtay Zulfugarov's Songs in Shaping Children's Musical Taste, İlham Mammadova

¹ Roya Kerimova

<https://doi.org/10.69760/gsrh.0260301002>

Abstract; Oqtay Zulfugarov's children's songs hold an invaluable place in Azerbaijani musical culture. The fact that his songs develop children's musical perception and shape their emotional thinking demonstrates the relevance of his works. The main goal of this research is to analyze the composer's children's song oeuvre from scientific-pedagogical, artistic, and musical perspectives and to determine the significance of his works in the modern era. The importance of his songs is primarily determined by their practical applicability in the educational process. The research employed scientific, analytical, and comparative methods. Zulfugarov's songs not only shape children's musical taste but also enrich their spiritual world. In his songs, the spirit of folk music, combined with simplicity and sincerity, yields a high artistic quality. His works are composed in accordance with children's developmental psychology, emotional world, and aesthetic needs. In his children's songs, the composer skillfully combined the melodic flexibility characteristic of folk music with clear rhythm and simple harmony to create examples of high artistic value. Oqtay Zulfugarov's songwriting has had a significant impact on the development of the Azerbaijani school of composition. Observations and interviews indicate that music lessons help develop children's mental, speech, and language skills, cultivate group work habits, and enhance creativity and aesthetic taste. Moreover, music activities have a strong effect on children's physical, mental, and emotional development; by creating a playful learning environment in kindergarten, they contribute significantly to the formation of the child's personality.

Keywords; *Azerbaijani music; aesthetic taste; Oqtay Zulfugarov; children's songs; folk music.*

¹ Kerimova, R. Master's Student, Nakhchivan State University, Azerbaijan. Email: royakkerimova20032004@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-3286-3118>

Oqtay Zülfüqarovun Mahnılarının Uşaqların Musiqi Zövqünün Formalaşmasında Rolü İlham Mammadova

¹ Roya Kerimova

<https://doi.org/10.69760/gsrh.0260301002>

Xülasə: Oqtay Zülfüqarovun uşaq mahnı yaradıcılığı Azərbaycan musiqi mədəniyyətində əvəzsiz yer tutur. Onun mahnılarının uşaqlarda musiqi duyumunu inkişaf etdirməsi, emosional düşüncəni formalaşdırması bu əsərlərin aktual olduğunu göstərir. Tədqiqatın əsas məqsədi bəstəkarın uşaq mahnı yaradıcılığını elmi-pedaqoji, bədii və musiqi baxımından təhlil etmək və onun əsərlərinin müasir dövrdəki əhəmiyyətini müəyyənləşdirməkdir. Onun mahnılarının əhəmiyyəti ilk növbədə onların tədris prosesində praktik tətbiq olunma imkanları ilə müəyyən olunur. Tədqiqat prosesində elmi-tədqiqat, analitik və müqayisəli metodlardan istifadə edilmişdir. Zülfüqarovun mahnıları uşaqların musiqi zövqünü formalaşdırmaqla yanaşı, onların mənəvi dünyasını zənginləşdirir. Bəstəkarın mahnılarında xalq musiqisinin ruhu, sadəlik və səmimiyyət birləşərək yüksək bədii səviyyə yaradır. Onun əsərləri uşaqların yaş psixologiyasına, duyğu dünyasına və estetik tələblərinə uyğun şəkildə yazılmışdır. Bəstəkar uşaq mahnılarında xalq musiqisinə xas melodik çevikliyi, aydın ritmi və sadə harmoniyanı ustalıqla birləşdirərək bədii dəyəri yüksək nümunələr yaratmışdır. Oqtay Zülfüqarovun mahnı yaradıcılığı Azərbaycan bəstəkarlıq məktəbinin inkişafına əhəmiyyətli təsir göstərmişdir. Müşahidə və müsahibələr göstərir ki, musiqi dərsləri uşaqların zehni, nitq və dil bacarıqlarının inkişafına, qrup şəklində fəaliyyət vərdişlərinin formalaşmasına, eləcə də yaradıcılıq qabiliyyəti və estetik zövqün yüksəlməsinə kömək edir. Bununla yanaşı, musiqi məşğələləri uşaqların fiziki, zehni və emosional inkişafına güclü təsir göstərir; bağca mühitində aylənərək öyrənmə imkanı yaradaraq onların şəxsiyyət kimi formalaşmasına mühüm töhfə verir.

Açar sözlər: *Azərbaycan musiqisi; estetik zövq; Oqtay Zülfüqarov; uşaq mahnıları; xalq musiqisi.*

Giriş

Azərbaycan musiqi mədəniyyəti çoxəsrlik tarixi inkişaf prosesində xalq yaradıcılığı, şifahi ənənə və professional bəstəkarlıq məktəbinin qarşılıqlı təsiri ilə formalaşmışdır. Xüsusən XX əsrdə milli musiqi dilinin yeni janrlar və ifadə vasitələri ilə zənginləşdirilməsi, eləcə də tədris və tərbiyə sistemində musiqinin rolunun gücləndirilməsi bir sıra görkəmli bəstəkarların fəaliyyəti ilə bağlı olmuşdur. Bu kontekstdə uşaq musiqisi yalnız “sadə repertuar” kimi deyil, uşağın emosional-

¹ Kerimova, R. Master's Student, Nakhchivan State University, Azerbaijan. Email: royakkerimova20032004@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-3286-3118>

psixoloji inkişafını, estetik zövqünü və milli mədəni identiklik hissini formalaşdıran pedaqoji resurs kimi dəyərləndirilir. Müasir tədqiqatlar musiqi fəaliyyətinin (dinləmə, mahnı oxuma, ritmik hərəkət) erkən yaş dövründə diqqət, özünə nəzarət, dil bacarıqları və ümumi idrak göstəriciləri ilə əlaqəli ola biləcəyini göstərir.

Uşaq mahnısı janrı məhz bu baxımdan xüsusi əhəmiyyət kəsb edir: uşağa yaxın mövzular, sadə və yaddaqalan melodiya, aydın ritm, mətnlə melodiyanın uyğunluğu uşağın həm musiqi duyumunu, həm də nitq və yaddaş proseslərini aktivləşdirir. Musiqi ilə dilin inkişafı arasında qarşılıqlı əlaqələrə dair icmallar musiqinin erkən yaşlarda dilin qavranması və işlənməsinə dəstək verə biləcəyini vurğulayır. Bu səbəbdən məktəbəqədər və ibtidai təhsil mühitində yüksək bədii səviyyəli uşaq mahnılarının seçimi və tətbiqi uşaqların musiqi zövqünün formalaşması üçün əsas şərtlərdən hesab olunur.

Azərbaycan uşaq musiqisi yaradıcılığı sahəsində misilsiz xidmətləri ilə seçilən sənətkarlardan biri Oqtay Qədir oğlu Zülfüqarovdur (1929–2016). O, professional musiqi təhsili almış, Qara Qarayevin sinfini bitirmiş və müəlliminin tövsiyəsi ilə uşaqlar üçün silsilə mahnılar yaratmağa xüsusi diqqət yetirmiş bəstəkarlardandır. Zülfüqarovun uşaq mahnıları melodik sadəliyi, səmimi emosional tonu və milli intonasiya çalarlarını qoruyan ifadə dili ilə seçilir; bu xüsusiyyətlər onun əsərlərini tədris prosesində praktik baxımdan tətbiq oluna bilən, eyni zamanda bədii-estetik dəyəri yüksək nümunələrə çevirir.

Bu araşdırmanın məqsədi Oqtay Zülfüqarovun uşaq mahnı yaradıcılığını elmi-pedaqoji, bədii və musiqi baxımından təhlil etmək, əsərlərinin müasir təhsil mühitində əhəmiyyətini əsaslandırmaqdır. Tədqiqatda elmi-tədqiqat, analitik və müqayisəli yanaşmalarla yanaşı, məktəbəqədər təhsil müəssisələrində musiqi müəllimləri ilə aparılmış söhbətlərdən əldə olunan müşahidə və ümumiləşdirmələrdən də istifadə edilmişdir.

1. Uşaq musiqisinin inkişafında Oqtay Zülfüqarovun rolu

Oqtay Zülfüqarov Azərbaycan bəstəkarlıq məktəbinin tanınmış nümayəndələrindəndir. O, müxtəlif janrlarda əsərlər bəstələmiş olsa da, yaradıcılığının mühüm və daha geniş tanınan istiqamətlərindən biri uşaq musiqisi, xüsusən uşaq mahnıları olmuşdur. Onun professional musiqi hazırlığı və Qara Qarayev məktəbinin estetik prinsipləri Zülfüqarovun uşaq repertuarına da “peşəkar musiqi düşüncəsi” gətirməsinə imkan yaratmışdır.

1950–1960-cı illərdən etibarən bəstəkarın uşaq musiqisinə sistemli şəkildə yönəlməsi uşaq mahnıları janrının inkişafında yeni mərhələnin formalaşmasına təsir göstərmişdir. Zülfüqarovun yanaşmasında uşaq mahnısı yalnız sadə melodiya ifa materialı deyil, həm də tərbiyə, davranış, emosional empatiya və kollektiv fəaliyyət vərdişlərini dəstəkləyən bir vasitə kimi çıxış edir. Bu, erkən yaşlarda musiqinin uşağın sosial-emosional və idrak inkişafına töhfə verə biləcəyini qeyd edən tədqiqat yanaşmaları ilə də uyğunluq təşkil edir.

Bəstəkarın uşaq mahnıları repertuarında mövzu müxtəlifliyi (təbiət, ailə, bayram, məktəb, əmək vərdişləri, məişət situasiyaları), melodik aydınlıq və ritmik konkretlik aparıcıdır. Məsələn, “Yolka” kimi mahnılarda bayram ovqatı, kollektiv ifa üçün uyğun “nəqərat” quruluşu və sadə ritm uşaqların həm musiqi, həm də sosial iştirak motivasiyasını gücləndirir; mənbələrdə bu mahnının musiqisinin

O. Zülfüqarova aid olduğu göstərilir. Eyni mənbədə “Telefon”, “Xoruz”, “Can nənə”, “Gözəl bahar” və digər uşaq mahnılarının da Zülfüqarov tərəfindən bəstələndiyi və uşaq ansambları tərəfindən ifa olunduğu qeyd edilir ki, bu fakt onun yaradıcılığının tədris repertuarına inteqrasiyasını təsdiqləyir.

Zülfüqarovun uşaq musiqisi sahəsində fəaliyyəti təkcə mahnı yazmaqla məhdudlaşmır: o, uşaq musiqi mühitinin təşkilatlanması və təbliği ilə də əlaqəli olmuş, uşaqlara yönəlik musiqi layihələrinin formalaşmasına töhfə vermişdir. Azərbayanda onun uzun illər uşaq musiqi istiqamətində fəaliyyət göstərməsi, uşaq yaradıcılığı mühitinə bağlılığı və bu sahəyə xüsusi zaman ayırması barədə məlumatlar mədəniyyət mənbələrində vurğulanır.

Beləliklə, Oqtay Zülfüqarovun rolu Azərbaycan uşaq musiqisinin inkişafında üç əsas xətt üzrə ümumiləşdirilə bilər: (1) uşaq mahnısını yüksək bədii səviyyəyə qaldırması; (2) milli intonasiya və ritm elementlərini uşaqlar üçün anlaşılqı musiqi dilinə çevirməsi; (3) məktəbəqədər və məktəb musiqi təhsili üçün praktik repertuar nümunələri yaratması. Bu xüsusiyyətlər onun yaradıcılığını həm musiqişünaslıq, həm də musiqi pedaqogikası baxımından aktuallaşdırır.

2. Oqtay Zülfüqarovun uşaq mahnılarının xüsusiyyətləri və nümunələri (yenidən yazılmış, genişləndirilmiş)

2.1. Melodik üslub və milli kolorit

Oqtay Zülfüqarovun uşaq mahnıları ilk növbədə melodik sadəlik, yaddaqalan intonasiya və aydın formal quruluşla seçilir. Bu mahnılarda melodiyanın “uşaq nəfəsi”nə uyğun qurulması (məsələn, dar diapazonlu başlanğıc intonasiyalar, təkrarlanan motivlər, rahat nəfəs bölgüsü) ifanı asanlaşdırır və uşağın melodiyanı sürətlə yadda saxlamasına şərait yaradır. Zülfüqarov xalq musiqisinə məxsus lad-intonasiya çalarlarını və ritmik çevikliyi müasir musiqi ifadə vasitələri ilə uzlaşdıraraq milli kolorit yaradır; nəticədə mahnılar həm təbii, həm də pedaqoji baxımdan məqsədyönlü səslənir. Bu tip nümunələr onun repertuarında sistemli xarakter daşıyır və uşaq musiqisi üçün səciyyəvi “aydın ritm + sadə harmoniya + səlis melodik xətt” modelini möhkəmləndirir. Zülfüqarovun uşaq mahnılarının geniş repertuarı (məs., “Ad günü”, “Can nənə”, “Gözəl bahar” və s.) həm musiqi, həm də mətn komponentlərinin vəhdəti baxımından bu üslub xəttini izləməyə imkan verir.

Bəstəkarın bəzi mahnılarında xalq mahnılarına xas sadə formalara, rəqs ritmlərinə və milli intonasiya məntiqinə söykənən quruluş xüsusilə nəzərə çarpır. Bu yanaşma uşağın milli musiqi “eşitmə yaddaşı”nın formalaşmasına, milli lad duyumunun (milli intonasiya davranışının) erkən yaşdan təbii şəkildə mənimsənilməsinə xidmət edir. Üstəlik, Zülfüqarov mahnılarında vurğu və intonasiyanı mətnin semantikasi ilə uyğunlaşdırmaqla sözün mənasını musiqidə “eşidilən” edir; bu, uşaq ifaçılığında həm düzgün tələffüz, həm də ifadəli oxunuş üçün didaktik üstünlük yaradır.

2.2. Mövzular və emosional məzmun

Zülfüqarovun uşaq mahnılarında mövzu seçimi uşağın gündəlik təcrübəsinə maksimal yaxınlaşdırılır: ailə münasibətləri, təbiət, oyun dünyası, bayram ovqatı, məktəbə hazırlıq, dostluq və əmək vərdisləri. Bu mövzular uşağın emosional aləmini hərəkətə gətirir və musiqi məzmununu “yaşanan” hissə çevirir. Məsələn, Yeni il mövzulu “Yolkamız” mətnində bayram sevinci, ümumi əhval-ruhiyyə və kollektivlik ideyası ön plana çıxır; ədəbiyyatşünas-musiqişünas təhlillərdə bu tip

mahnıların uşağın “kövrək qəlbini oxşayan” həzin-melodik imkanlara malik olduğu xüsusi vurğulanır.

Digər tərəfdən, “Telefon” kimi mətnlər əsasında yaranan mahnılarda uşaq psixologiyasına uyğun yumor və oyunsallıq dominantdır. Bu nümunələrdə poetik mətnin lakonikliyi (qısa, ritmik səslənən ifadələr) musiqidə çevik ritm və yığcam melodik quruluşla tamamlanır; nəticədə uşaqlarda həm diqqətin cəmlənməsi, həm də ritm hissənin aktivləşməsi müşahidə olunur. Bu istiqamətdə aparılan bədii şərhələrdə Zülfüqarovun mətnin “qeyri-adi misralarını musiqinin ölçülərinə ustalıqla uyğunlaşdırması” və bunun uşaq estetik zövqünə təsiri qeyd edilir.

2.3. Uşaq mahnılarının tərbiyəvi əhəmiyyəti

Zülfüqarovun uşaq mahnıları tərbiyəvi məzmun baxımından da məqsədyönlüdür: mərhəmət, ailəyə bağlılıq, dostluq, əməksevərlik, Vətənə sevgi kimi dəyərlər musiqi mətnində sadə, uşağa anlaşıqlı obrazlarla təqdim olunur. Belə mahnılar uşağın emosional təcrübəsini zənginləşdirməklə yanaşı, sosial davranış nümunələrini də “musiqi dili” ilə modelləşdirir. Bu baxımdan, bəstəkarın uşaq repertuarı məktəbəqədər və ibtidai təhsil mühitində həm estetik zövqün, həm də mənəvi keyfiyyətlərin formalaşması üçün səmərəli material kimi çıxış edir.

Mahnılarda söz–musiqi uyğunluğu xüsusi əhəmiyyət daşıyır: düzgün aksentləşmə, təkrarlanan nəqərat quruluşu və aydın ritm uşaqların həm nitq vərdişlərini, həm də musiqi duyumunu paralel inkişaf etdirməyə imkan verir. Musiqi fəaliyyətinin (xüsusilə mahnı oxuma və ritmik hərəkət) uşaqların idrak, sosial və şəxsi inkişafına müsbət təsir göstərə biləcəyini göstərən geniş icmallar bu yanaşmanın pedaqoji əsaslarını gücləndirir.

3. Uşaq musiqi təhsili prosesində Zülfüqarov mahnılarının rolu (yenidən yazılmış, genişləndirilmiş)

Zülfüqarovun mahnılarının uzun illər məktəb və uşaq bağçalarının musiqi dərslərində istifadəsi onların həm metodik, həm də bədii dəyərinin praktik şəkildə təsdiqidir. Bu repertuar uşaqlara milli musiqi düşüncəsini aşılamaqla yanaşı, kollektiv ifa vərdişləri (xor, ansambl), intizamlı dinləmə mədəniyyəti, ritmik koordinasiya və səhnə davranışı kimi bacarıqların formalaşmasına imkan yaradır. Eyni zamanda, bəstəkarın uşaq musiqisinə onilliklərlə davam edən xüsusi diqqəti mədəniyyət mənbələrində də vurğulanır.

Araşdırma çərçivəsində Naxçıvan şəhərində bir neçə məktəbəqədər təhsil müəssisəsinin musiqi müəllimləri ilə aparılan görüşlər (müsahibələr və müşahidələr) əsasında aşağıdakı nəticələr ümumiləşdirilmişdir:

- musiqi məşğələləri uşaqlarda zehni aktivlik və diqqət davamlılığına stimül verir;
- nitq və dil bacarıqlarının (tələffüz, intonasiya, söz ehtiyatının işlənməsi) inkişafına dəstək olur;
- qrup şəklində oxuma və ritmik oyunlar vasitəsilə kollektiv fəaliyyət vərdişi formalaşır;
- uşaqlarda yaradıcılıq və estetik zövq daha tez oyanır.

Bu müşahidələr beynəlxalq tədqiqat icmallarının ümumi nəticələri ilə də səsleşir: musiqi ilə aktiv məşğuliyyətin uşaqlarda sosial-emosional bacarıqlara, akademik göstəricilərə və bəzi idrak ölçülərinə müsbət təsir göstərə bilməsi göstərilir.

Təcrübə materialları göstərir ki, bayram və tədbirlərə hazırlıq dövründə uşaqlar musiqi fəaliyyətinə daha həvəslə qoşulurlar. Xüsusən Yeni il şənliklərində “Yolkamız” kimi mahnıların seçilməsi uşağın bayram emosiyasını gücləndirməklə yanaşı, səhnə mədəniyyətini və kollektiv ifanı möhkəmləndirir; bu mahnının müəllifliyi və repertuarda genişliyi həm biblioqrafik, həm də mətn-təhlil mənbələrində təsdiqlənir.

Ədəbiyyat siyahısı

AZƏRTAC – Oqtay Zülfüqarov: <https://portal.azertag.az/node/5760>

Azərbaycan Milli Kitabxanası (Musiqi Mirası) – Zülfüqarov Oqtay:
<https://www.millikitabxana.az/musiqi/az/musics/composer/zulfuqarov-oqtay-97>

Hallam (2015) PDF (UCL Discovery):
[https://discovery.ucl.ac.uk/id/eprint/1541288/1/hallam_imerc_mec_2014_with_cover_R
OYAL.pdf](https://discovery.ucl.ac.uk/id/eprint/1541288/1/hallam_imerc_mec_2014_with_cover_ROYAL.pdf)

Hallam (ResearchGate page):
[https://www.researchgate.net/publication/242560857_The_power_of_music_Its_impact_
on_the_intellectual_social_and_personal_development_of_children_and_young_people](https://www.researchgate.net/publication/242560857_The_power_of_music_Its_impact_on_the_intellectual_social_and_personal_development_of_children_and_young_people)

Məktəblinin Elektron Musiqi Kitabxanası – Oqtay Zülfüqarov uşaq mahnıları: [https://mk.musigi-
dunya.az/mahni_o_zulfuqarov.html](https://mk.musigi-dunya.az/mahni_o_zulfuqarov.html)

Schellenberg (2004) PubMed: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/15270994/>

Schellenberg (2004) SAGE page: [https://journals.sagepub.com/doi/10.1111/j.0956-
7976.2004.00711.x](https://journals.sagepub.com/doi/10.1111/j.0956-7976.2004.00711.x)

e-derslik – “Bax belə!”: <https://e-derslik.edu.az/books/827/units/unit-1/page74.xhtml>

YouTube – “Yolkamız”: https://www.youtube.com/watch?v=_IKrsren9Dc

Received: 05.12.2025

Revised: 15.12.2025

Accepted: 08.01.2026

Published: 10.01.2026